

RAAP-NOTITIE 1243

Plangebied Hoofdstraat 19a

Gemeente Rheden

Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Bume Holding B.V.

Titel: Plangebied Hoofdstraat 19a, gemeente Rheden; archeologisch vooronderzoek:
een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: juli 2005

Auteur: *drs. H.B.G. Scholte Lubberink*

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2005\RHDS\N01243-RHDS.qxd

Projectcode: RHDS

Projectleider: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

Projectmedewerker: J. Knoppers

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. H.F.A. Haarhuis

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2005

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Bume Holding B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 22 juli 2005 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van het perceel Hoofdstraat 19a in De Steeg in de gemeente Rheden. Het booronderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van deze resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

Tijdens het veldonderzoek zijn in het plangebied geen archeologische resten aangetroffen. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstering van archeologische resten optreden. Derhalve worden geen aanbevelingen voor vervolgonderzoek gedaan.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Bume Holding B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 22 juli 2005 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met een bestemmingsplanwijziging ten behoeve van het perceel Hoofdstraat 19a in De Steeg in de gemeente Rheden. Het booronderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was het opsporen van deze resten en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

1.2 Plangebied

Het plangebied heeft een oppervlakte van 0,05 ha en ligt in de dorpskern van De Steeg direct ten noorden van de Hoofdstraat (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 40E van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 201.300/448.220. Het perceel staat kadastraal bekend onder gemeente Dieren, sectie T, nummer 709. Ten tijde van het onderzoek bevond zich in het plangebied een vervallen schuur met rondom grasland.

1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een beknopt bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkemper e.a., 1998).

RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.cvak.org/php/kna22.php>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is *het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied ligt aan de voet van de stuwwal van de Oostelijke Veluwe voor de monding van een erosiedal. De ondergrond bestaat in geologisch opzicht uit grindhoudend grof (rivier-)zand. Het gaat om smeltwaterafzettingen afkomstig van de stuwwal en behorend tot midden- en onder-pleistocene formaties (Van de Meene, 1977).

Het plangebied bestaat geomorfologisch gezien uit een glooiing van hellingafspoelingen al dan niet met dekzand (De Lange & Ten Cate, 1985: code 4H3).

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit hoge bruine enkeerdgronden: lemig fijn zand met grondwatertrap VII (Stiboka, 1975: code BEZ23).

Archeologie

In ARCHIS staan drie archeologische vindplaatsen geregistreerd in de directe omgeving van het plangebied. Het betreft aardewerk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (ARCHIS-waarnemingsnummers 1346, 49542 en 50637). De aard van de vindplaatsen is onbekend. De vindplaatsen vallen buiten het kaartbeeld van figuur 1.

Op de kadastrale minuut van 1832 is het onderhavige perceel aangegeven als tabakland. Het plangebied was in die tijd onbebouwd. Wel bevonden zich direct ten zuiden ervan, langs de Hoofdstraat, enkele gebouwen (Van der Hoek e.a., 2004).

Archeologische verwachting

Volgens de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Rheden ligt het plangebied in een zone die is aangeduid als 'daluitspoelingswaaiers met een esdek' met een hoge archeologische verwachting (Willemse, 2005). De archeologische verwachting voor de daluitspoelingswaaiers is hoog tot zeer hoog voor archeologische resten uit alle perioden. Het merendeel van de archeologische vondsten in de gemeente Rheden stamt uit deze landschappelijke eenheid. Het betreft een gebied dat vanaf de Prehistorie een permanente en dichte bewoning heeft gekend. Talloze nederzettingen en begraafplaatsen getuigen hiervan. Daarnaast liggen alle oude dorpskernen binnen het gebied van de daluitspoelingswaaiers. Vanwege de aanwezigheid van dikke esdekken gaat het merendeel van de archeologische resten in deze landschappelijke eenheid verborgen onder een dikke laag humeus zand. Als gevolg hiervan zijn deze archeologische resten over het algemeen goed geconserveerd, maar moeilijk te ontdekken. De esdekken zijn over het algemeen dikker dan 50 cm en archeologische resten bevinden zich buiten het bereik van de ploeg. Ze worden in de regel alleen tijdens diepe bodemingrepen aangetroffen. Aangezien alle Rheder dorpen in het verleden zijn uitgebreid in gebieden met esdekken, is de kans groot dat hiermee uitgestrekte archeologische vindplaatsen binnen de bebouwde kom zijn terechtgekomen.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

In eerste instantie zouden boringen verricht worden in de in het plangebied aanwezige schuur. Tijdens het veldonderzoek bleek dit op problemen te stuiten. Daarom is ervoor gekozen om vijf boringen direct buiten en rondom de schuur te plaatsen (figuur 1). De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Neolithicum t/m Late Middeleeuwen. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen.

Er is geboord tot maximaal 1,2 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn onder andere conform NEN 5104 beschreven (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,5 cm; het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Tijdens het booronderzoek is geconstateerd dat er in het plangebied sprake is van een plaggendek bestaand uit zwak siltig, bruingrijs zand met een dikte van 40 tot 70 cm. Als gevolg van bodemingrepen in het verleden is het plaggendek vrijwel overal geroerd en gemengd. Als gevolg hiervan is in het plaggendek overal (sub-)recent puin aangetroffen. In boring 3 is zelfs op ondoordringbaar puin gestoten. Gezien de toestand van het plaggendek is het aannemelijk dat het terrein in het verleden ten behoeve van de tabaksteelt diep is doorgespit (zie § 2.2).

Het plaggendek rust op sterk zandige (löss-)leem met grindjes. Dit materiaal is vermoedelijk afkomstig uit het erosiedal in de stuwwalhellings ten noordwesten van het plangebied. Vermoedelijk betreft het een smeltwaterafzetting.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. In het plaggendek zijn uitsluitend recent puin en enkele kleine aardewerkscherven uit de Nieuwe tijd C gevonden, die als losse vondst beschouwd moeten worden.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Tijdens het veldonderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Naar verwachting zal er als gevolg van de geplande werkzaamheden dan ook geen verstoring van archeologische resten optreden.

4.2 Aanbevelingen

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten wordt ten aanzien van het plangebied geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Literatuur

- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Hoek, K. van der, J. van Eck & F.W.J. Scholten**, 2004. *Kadastrale atlas Gelderland 1832. Dieren*. Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland, Arnhem.
- Lange, G.W. de & J.A.M. ten Cate**, 1985. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 40 Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Meene, E.A. van de**, 1977. *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad Arnhem Oost (400)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Stiboka**, 1975. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 40 West Arnhem en 40 Oost Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Willemse, N.W.**, 2005. *Bebouwde kommen gemeente Rheden: Velp, Rheden, De Steeg, Ellecom, Dieren, Spankeren en Laag Soeren. Een inventariserend archeologisch onderzoek (verkenning). RAAP-rapport 1071*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
-Mv	beneden maaiveld
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

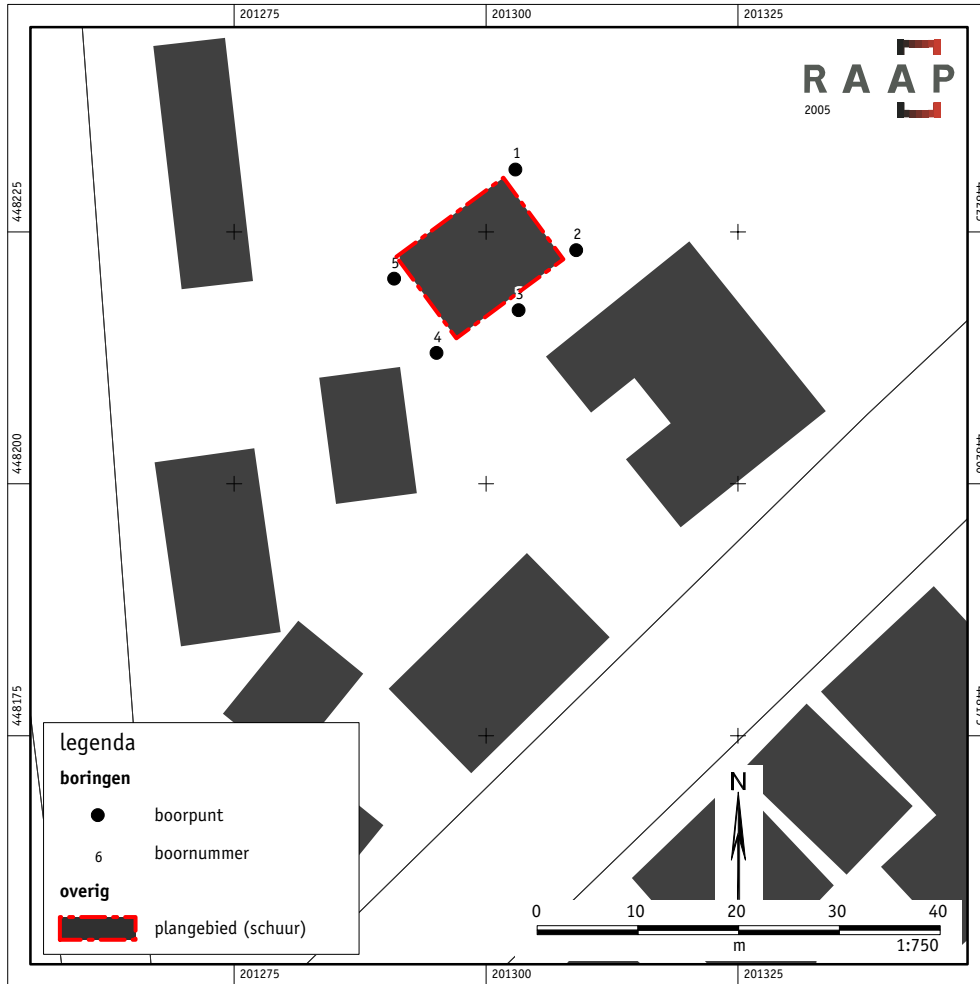
Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Boorpuntenkaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Verklarende woordenlijst

dekzand	Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).
enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.
esdek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.
leem	Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).
löss	Eolisch (= wind-) afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63 Fm.
plaggendek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht.
Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatswisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de vier bekende IJstijden). Na de laatste IJstijd begint het Holoceen (ca. 8800 voor Chr.).
Prehistorie	Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.
silt	Gronddeeltjes groter dan of gelijk aan 2 µm en kleiner dan 63 µm.
stuwwal	Door de druk van het landijs in het Saalien opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.

Figuur 1.

Boorpuntenkaart.

Periode	Datering		
Nieuwe tijd	1500	-	heden
Late Middeleeuwen	1050	-	1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800 voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800 voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.